

KOMPLEMENTER ORVOSLÁS 9.

FITOTERÁPIA

Dr. Csiszár Róbert

'Semmit nem találunk a legmodernebb gyógyszerek között, amelyek csíráját meg ne lelnék az elmúlt idők gyógyszereiben.' Maximilien E. P. Littré

A gyógynövények alkalmazásának lehetőségei a fog- és szájüregi megbetegedések kezelésében

6.1 A GYÓGYNÖVÉNYEK TÖRTÉNETE

Az Egészségügyi Világszervezet felmérései szerint a Föld népességének kétharmada - kb. 4 milliárd ember - elsődleges orvosságként ma is gyógynövényeket használ. A régi idők orvosaival szemben alapvető elvárás volt, hogy ismerjék és használják a gyógynövényeket.

Amit 5000 évvel ezelőtt gyógynövényként ismertek, ma is az. Az egymástól több ezer mérföldre élő, függetlenül létező kultúrákban számos hasonló felhasználású gyógynövény létezik; pl. angyalfű és édesgyökér (az európaiak, az ázsiaiak és az indiánok is a légző-rendszeri megbetegedésekre), komló és mentafélék (valamennyi kultúra gyomornyugtatóként), medveszőlőlevél (Európa, Ázsia, Amerika: vizelethajtó), fehér fűz (minden kultúrában gyulladáscsökkentő és fájdalomcsillapító). A 19. század folyamán éppen ezek a növénygyógyászati ismeretek vezettek a növényi kivonatok, majd a gyógyszerek előállításához.

A növényi gyógyítás négy fő tradicionális csoportba tagolódik: a kínai, az ayurvédikus (indiai), az európai (beleértve az egyiptomit és a görögöt is) és az indián hagyományokra.

6.1.1 KÍNAI NÖVÉNYGYÓGYÁSZAT

Sen Nang császárt tartják (i. e. 3400 körül) az első gyógynövénykönyv - *Pen Cao Csing* - szerzőjének. A könyv 237 gyógynövényreceptet tartalmaz. Ez a könyv az évszázadok folyamán egyre bővült. 1590-ben **Li Si Csen** megjelentette 52 kötetes művét, a *Pen Cao Kang Mu*-t (Gyógyító növények jegyzéke), amely mérföldkövet jelentett a gyógyítás terén, hiszen 1094 gyógynövényt és 11 000-féle felhasználásukat közölte. A gyarmatosítás alatt a gyógynövénygyógyászat háttérbe szorult, a kínai egészségügyi kormányzat 1949-ben kijelölte az új irányelveket: a tradicionális kínai és a nyugati medicina eredményeinek egyesítését. Ez a folyamat a mai napig tart.

6.1.2 INDIAI GYÓGYÁSZAT - AYUR (ÉLET) - VÉDA (TUDÁS)

Az indiai növénygyógyászat egyidős a kínaival. Első írásos említése i. e. 1200-ban, az első orvosi iskola és megalapítójának, Punatvasu Atreyának a tevékenysége. A legősibb könyv, a Rig Véda 67 gyógynövényt ír le. A 6. századtól az ayurvédikus orvoslás hatott az arab, a görög-római, a közel-keleti és az ázsiai orvostudományra is. India és Pakisztán lakosságának 70-80%-át ma is ayurvédikus orvos kezeli.

6.1.3 EGYIPTOMI ORVOSLÁS

1874-ben a Luxor melletti Tombs-völgyben, **Georg Ebers** találta meg a legrégebb orvosi szöveget; 21 méter hosszú papirusztekercs, i. e. 1500 körül íródott, 1000 év orvosi történelmét írja le. 876 gyógykészítményt és több, mint 500 növényt sorol fel, ezek egyharmada ma is használt gyógynövény (kömény, szennalevél, kakukkfű, lenmag, fokhagyma stb.). I. e. 500 körül az egyiptomi herbalistákat tekintették a legjobbaknak, Rómától Babilonig az uralkodók orvosai voltak (a tudásra vágyó orvosok is - pl. **Galenus** - Pergamonban és Alexandriában tanultak).

6.1.4 EURÓPAI NÖVÉNYGYÓGYÁSZAT

Az első valódi botanikus orvos a görög-római **Dioszkoridész** (i. sz. 1. sz.) volt. A 78-ban megjelent *De Materia Medica* című művében 600 gyógynövényt tárgyal. Könyve 1500 éven keresztül a herbalisták alapműve volt. A Római Birodalom hanyatlása után a bencés kolostorok lettek a gyógynövény-előállítás központjai, ők terjesztették el azt az arab szokást, hogy a növényeket alkoholban áztassák, a gyógylikőrök is innen erednek. A legkiemelkedőbb bencés herbalista apáca főnökasszony a bingeni **Hildegard** volt (1098 - 1179). Őt még nem érintették a boszorkányüldözések, amelyek később kezdődtek és a növénygyógyászatot is 350 évre visszavetették. 1450-től a könyvnyomtatás elterjedésével *fűves-könyvek* sorozatai jelentek meg. Az angol **Nicholans Culpeper** Teljes fűvészkönyv-e 1652-től több, mint száz kiadást ért meg, csak a Biblia és Shakespeare művei múlták felül.

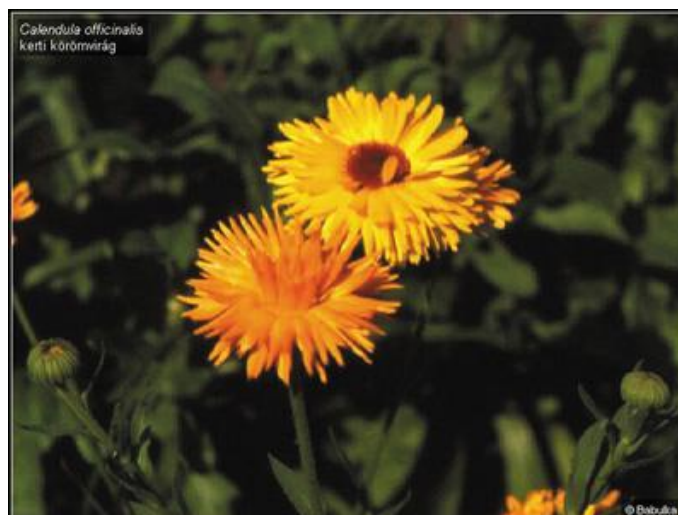
6.1.5 ÚJVILÁG

A kezdetben lenézett indiánoktól a telepesek számos gyógynövény-receptúrát vettek át a gyulladáskor, a láz, a sebek stb. kezelésére. Legnagyobb alakja **Samuel Thomson** volt (1760 - 1843). A növénygyógyászat tömeges elterjesztésével szembekerült kora orvosaival, akik jószerivel csak érvágást, hashajtást és higanyos kezelést alkalmaztak. Az 1820-ban megjelent hivatalos *Amerikai gyógyszerkönyv*-ben már a felsorolt kezelések kétharmada növényeken alapult.

6.1.6 A HUSZADIK SZÁZAD

A növényi készítmények jelentősége a 20. század évtizedeiben csökkent. Nem az egyes gyógyszerek vesztek értékükből, hanem a szintézis útján előállított készítmények terjedtek el. Az új lehetőségek megjelenésével párhuzamosan azonban egyre gyakoribbá váltak a nem kívánt mellékhatások, allergiák. A hetvenes évektől kezdve ismét növekszik a gyógynövények jelentősége, egy külön iparág alakult ki, és számos új alkalmazás is megjelent a növénygyógyászatban. A fog- és szájüregi folyamatok kezeléséhez is egyre több növényi készítménnyel találkozunk.

6.2 A FOGTISZTÍTÁS ŐSI MÓDSZEREI

Afrikában, Indiában, Dél-Amerikában különféle növények (pl. Acacia, Camellia, Diospyros, Fagaria, Garcinia, Zanthoxylum) részeiből (gyökér, kéreg, hajtás) ma is gyakran készítenek rágópálcákat (rágóbotokat), fogpiszkálókat, melyekkel a fogak tisztítását és a szájhigiéné fenntartását a hagyományoknak megfelelően végzik, de e célra egyes gyümölcsök terméseit is szívesen használják. A hagyományos fogtisztításra és -kezelésre használt növények száma meghaladja a 150-et. Ezek egy része - alkotórészként - a modern fog- és szájápoló készítményekben is megtalálható. A rágópálcák mellett egyes vidékeken ún. rágószivacsot használnak a fogak és a szájüreg tisztántartására, amit liánszerű növények szárából készítenek, mégpedig oly módon, hogy a kéregtől megtisztított szárat összetörik - így a rostok elválnak egymástól -, ezután szétválasztják, mossák, és szivaccsá gyúrnak össze azokat. A szivacsdarabkákat rendszerint 20 - 30 percig rágják (a pálcákat csak 5 - 10 percig), majd az ujjak közé véve a szivacsot, a fogakat és az ínyt alaposan megdörzsölik és megtisztítják.

A gyógynövények a fog- és szájüregi megbetegedések kezelésében

Dr. Babulka Péter

6.3 HATÓANYAGOK ÉS HATÁSOK

Az európai országokban napjainkban használatos fog- és szájápolásra használt növényi drogokat hatóanyagaik és kapcsolódó hatásaik (antimikrobiális, immunstimuláns, gyulladáscsökkentő, összehúzó, vérzéscsillapító, vérbőséget fokozó, a fogakon képződő plakkok képződését csökkentő, szuvasodás gátló, sebgyógyító, hámosító, fekélyellenes, szagtalanító stb.) alapján csoportosíthatjuk (1. táblázat).

A szájüregi folyamatok külsőleges kezelésében használt növényi drogok száma meghaladja az 50-et. A gyakrabban használtak neveit, felhasznált részeit, fontosabb hatásaikat, alkalmazási területeiket, illetve felhasználásuk formáit a 2. táblázat tartalmazza.

6.4 KOMPLEX FITOTERÁPIÁS KEZELÉS

Figyelembe véve a fogbetegségek és az egyéb szervek betegségeinek kapcsolatát, a szájüregi folyamatok kezelésében használható növények/növényi drogok száma a táblázatban szereplőknél lényegesen nagyobb. A helyi kezelést kiegészítő hatásaik alapján - gyógyteák, galenusi és gyári készítmények formájában - az alábbiak jöhetnek számításba a szájüregi megbetegedésekben szenvedő betegek komplex fitoterápiás kezelésében:

- antioxidáns, méregtelenítő, májműködést serkentő/máj-sejtek regenerálódását elősegítő: máriatövismag, articsó-kalevél, katángkórófü és -gyökér, gyermekláncfűgyökér, kurkumagyökér, zöld tea stb.,
- salaktalanító/antidiszkratikus: gyermekláncfűgyökér és -levél, bojtorjángyökér, aranyvesszőfü, csalánlevél, csipke-bogyó, kukoricabajusz, kutya-bengekéreg, édeskömény stb.,
- vese/húgyhólyag gyulladással járó folyamatait enyhítő: zsurlófü, aranyvesszőfü, nyírfalevél, medveszőlőlevél stb.,
- belek gyulladással járó folyamatait enyhítő: kamilla- és cickafarkvirágzat, körömvirág, apróbojtorján, libapimpófü, feketeáfonya-bogyó stb.,
- emésztésjavító: kamilla- és cickafarkvirágzat, borsmentalevél, citromfű, tárnicsgyökér, fehérürömfű, konyhakömény, édeskömény, ánizs stb.,
- nyugtató: orbáncfű, komlóvirágzat, citromfű, macska-gyökér, csukókafű, illóolajok stb.,
- immunstimuláns: kasvirág, körömvirág, bodzavirág, hársfavirág, fehérmályvalevél, kamillavirág stb.

A gyógynövényekkel, növényi készítményekkel végzett kezelések a megelőzést, a szájhygiéné fenntartását, a már kialakult kórfolyamatok visszafordítását vagy késleltetését, illetve a műtéti utókezelést egyaránt szolgálhatják.

6.5 FOG- ÉS SZÁJBETEGSÉGEK

6.5.1 A FOGÁSZATI KEZELÉSEK SORÁN HASZNÁLHATÓ

gyógyszerformák és készítmények

- infusum és decoctum: szájüregi nyálkahártyát védő, sebgyógyító, méregtelenítő, szájhygiénét fenntartó gyógyteák,
- tinktúra: (pl: T. gallae, T. ratanhia, T. myrrha, T. propolis, T. gingivalis), elsősorban ecsetelésre,
- illóolajok, ínymasszázsolajok: fájdalomcsillapítás, ínymasszázs, nyugtatás,
- növényi hatóanyagot tartalmazó szájvizek, fogkrémek, foggélek és fogporok,
- gyógycukor/rágógumi: karies megelőzése, halitosis kezelése (pl. zöldteakivonattal),
- belsőlegesen alkalmazható gyógyteák, galenusi és gyári készítmények.

A kezelések egy része (ecsetelés, ínypakolás és -masszázs, nyugtató hatású illóolajok párologtatása stb.) az orvosi rendelőkben, másik része pedig otthon (öblögetés, ínymasszázs, pakolás, gyógyteatinktúra fogyasztása, műfogsor tisztítása stb.) végezhető

6.5.2 GINGIVITIS

A fogínygyulladás kezelésében azoknak a gyógynövényeknek, növényi készítményeknek van elsősorban jelentőségük, amelyek antibakteriális, vérzéscsillapító és összehúzó hatásokkal rendelkeznek, gátolják a fogínygyulladás kialakulásáért felelős baktériumok fejlődését, és enyhítik a fogínygyulladás tüneteit (vérzés, fájdalom stb.). Rendszeres alkalmazásuk - a fogkövek eltávolítása után és a szakszerű fogmosás mellett - hatékony eszköze lehet a szájhigiéné fenntartásának és a súlyosabb formájú fogágybetegségek megelőzésének. A gingivitis kezelésére alkalmas - szájvizekben, a gingiva bemasszírozására szánt gélekben, ecsetelő-szerekben és a házilag összeállított gyógyteákban, gyógyteakeverékekben használható - fontosabb növényi drogok:

- kamillavirágzat (*Chamomillae anthodium*),
- cickafarkfű (*Achilleae herba*),
- orvosi sálya-levél (*Salviae folium*),
- csombordfő/borsikafű (*Saturejae herba*),
- kakukkfű (*Thymi serpylli/vulgaris herba*),
- borsmentalevél/illóolaj és mentol (*Menthae piperitae folium/aetheroleum, Mentholum*),
- vérehulló fecskefű (*Chelidonii herba*),
- fahéjfakéreg és illóolaj (*Cinnamomi cortex et aetheroleum*),
- szegfűszeg és illóolaj (*Caryophylli flos et aetheroleum*),
- eukaliptusz illóolaj (*Aethoroleum eucalypti*),
- teafa illóolaj (*Aetheroleum melalcae*),
- édesgyökér (*Liquiritiae radix*),
- mezei zsurló (*Equiseti herba*),
- pástortáskafű (*Bursae pastoris herba*),
- aloé vera gél stb.

6.5.3 PARODONTITIS, PARODONTOSIS

A fogágybetegségek kezelésében a fentebb felsorolt drogok mellett tinktúra vagy folyékony kivonat formájában, valamint szájvízként használva, jótékony hatású lehet:

- kasvirág (Echinaceae herba),
- mirrhatinktúra (Tinctura myrrha),
- fogpaszták alkotórészeként használt margosaolaj (neem oil - Oleum azadirachtae),
- propolisz (Propolis),
- körömvirág (Calendulae flos).

6.5.4 SZÁJÜREGI FEKÉLYEK

A szájüregi fekélyek, afták kezelésére a mirrha tinktúra, a propolisz, a margosaolaj és az aloe vera gél mellett az acemannán, a körömvirág, az édesgyökér, a kasvirág és az orvosi zsálya is alkotórésze lehet a különféle géleknek, szájvizeknek és ecsetelő-szereknek.

6.5.5 PLAKK – KÁRIESZ

A dentális plakkok képződésének és a fogszuvasodás megelőzésének egyik leghatékonyabb növényi szere a zöld tea. E drogot a teacserje (*Camellia sinensis* L.) - polifenolokban rendkívül gazdag és a betakarítás utáni fermentáláson (enzimáláson) át nem esett - levelei szolgáltatják. A zöld tea kivonatokkal és a kivonatokból izolált polifenolokkal (tea katechinekkel), elvégzett mikrobiológiai, hatástani és klinikai vizsgálatok egyértelműen igazolják a fenti drogok és hatóanyagok fogászati kezelésekből való hatékony alkalmazhatóságát. In vitro és in vivo kísérletekben a következő fontosabb hatások jelenlétét igazolták:

- baktériumok szaporodását és megtelepedésüket gátló (a kariogén *Streptococcus mutans*, *S. sobrinus* és az íny alatti plakkok képződésért felelős *Porphyromonas gingivalis* kórokozókkal szembeni antibakteriális hatás),
- a glükánok (glukózból képződő, vízben oldhatatlan poliszaharidok, a plakkok alkotórészei) szintézisét és a plakkok képződését gátló hatás.

E hatások miatt megelőzésre és kialakult fogbetegségek kezelésére többféle készítményben (szájöblögetők, rágógumik stb.) alkalmazzák a zöld tea kivonatokát és polifenolokat.

6.6 FOGÁSZATI GYÓGYNÖVÉNYRECEPTEK

6.6.1 TEAKEVERÉKEK

A nagyszámú növényi drognak és sajátos hatásainak köszönhetően, számos lehetőség van az egyes kórfolyamatok jellegéhez legmegfelelőbb összetétel és gyógyszerforma kiválasztására. Az alábbiakban megadott néhány gyógytea és galenusi készítmény a szájüregi betegségek növényi készítményekkel való kezeléséhez adhat - az összefoglaló táblázatok mellett - további kiindulópontot:

1. Species odontalgicae

Szájöblögető teakeverék:

- Thymi vulgaris herba 20 g
- Althaeae folium 20 g
- Chamomillae flos 20 g
- Calendulae flos 20 g
- Salviae folium 10 g
- Juglandis folium 10 g

2. Species odontalgicae

Szájöblögető teakeverék:

- Agrimonia herba 30 g
- Salviae folium 30 g
- Serpylli herba 20 g
- Menthae piperitae herba 10 g
- Anisi fructus 10 g

3. Species odontalgicae

Szájöblögető teakeverék:

- Theae folium (zöld) 20 g
- Rosae petalum 20 g
- Tiliae flos 20 g
- Calendulae flos 20 g
- Rubi fruticosae folium 20 g

4. Species odontalgicae

Szájöblögető teakeverék:

- Chamomillae flos 30 g
- Salviae folium 30 g
- Serpylli herba 20 g
- Althaeae folium 20 g

Alkalmazás mindegyik esetben: 2-3 evőkanálnyit véve a keverékből, 1/4 liternyi vízzel forrázatot készíteni (15-20 perces áztatással), naponta többször öblögetni.

6.6.2 GALENUSI KÉSZÍTMÉNYEK

1. Tinctura adstringens (FoNo VI.)

- Solutio iodi alcoholica 5,0 g
- Tinctura ratanhiaie 5,0 g
- Tinctura chamomillae 5,0 g

Adstringens

Külsőleg, fogínyecsetelésre, szájöblítésre (20 csepp fél pohár vízbe).

2. Gargarisma chamomillae compositum

- Tinctura arnicae 10,0 g
- Extractum salviae fluidum 45,0 g
- Extractum chamomillae fluidum ad 100,0 g

Stomatologicum. Desinficiens.

Külsőleg. 20-30 csepp 1 pohár vízbe.

3. Gargarisma compositae

- Tinctura ratanhiaie 20,0 g
- Tinctura salviae 40,0 g
- Tinctura chamomillae 40,0 g

Stomatologicum. Adstringens.

Külsőleg. 20-30 csepp 1 pohár vízbe. Fogíny gyulladása esetén hígítás nélkül.

6.7 ILLÓOLAJOK

A fog- és szájúregi betegségek kezelésében a növényi hatóanyagok és készítmények fontos csoportját alkotják az illóolajok, amelyek önmagukban, illóolaj-kombinációkban, illetve összetett készítményként (egyéb növényi hatóanyag + illóolaj) egyaránt jó eredménnyel alkalmazhatók. A gyakrabban használt illóolajok (a) és illóolaj-komponensek (b) a következők:

a) borsmenta, szegfűszeg, ánizs, fahéj, bergamott, levendula, citrom, csillagánizs, kálmos, zsálya, fodormenta, szerecsendió, boróka, geranium, gaultéria, eukaliptusz, teafa, rózsaszirm, rozmaryn, koriander;

b) mentol, timol, anetol, mirtol, fahéjaldehyd, cineol.

6.7.1 AROMATERÁPIÁS (CSAK ILLÓOLAJOKKAL VÉGZETT) KEZELÉSEK FAJTÁI

- fogfájásenyhítő illóolaj-keverék a fogra,
- fogfájásenyhítő arcborogatás,
- alkoholban oldott illóolaj, meleg vízben feloldva, szájvízként,
- aloe vera gélbe bedolgozott illóolaj, például ínypakolásra,
- fogpor illóolajjal,
- íny masszírozó illóolaj, csecsemőknek (a keverék frissen készítendő),
- fogínyápoló olaj,
- leheletfrissítő szájvíz,
- szorongásoldó légfrissítő.

6.7.2 AROMATERÁPIÁS RECEPTEK

1. Fogfájásenyhítő olaj

- 4 ml hordozóolaj (pl. napraforgóolaj)
- 6 csepp teafaolaj
- 4 csepp kamillaolaj
- 2 csepp szegfűszegolaj
- 2 csepp borsmentaolaj

Alkalmazás: 1-2 csepp a fájós fogra és környékére

2. Fogfájásenyhítő borogatás

- 1 liter forró víz
- 2 csepp kamillaolaj
- 1 csepp borsmentaolaj

Alkalmazás: az illóolajos vízbe mártott kelmével a fájós fog feletti területen borogatás

3. Babafogíny-masszírozó olaj

- 4 ml napraforgóolaj
- 1 csepp kamillaolaj

Alkalmazás: fogzáskor enyhe íny masszírozás.

4. Fogínyápoló olaj I.

- 4 ml hordozóolaj
- 10 csepp teafaolaj
- 6 csepp fahéj olaj
- 3 csepp citromolaj
- 1 csepp borsmentaolaj

Alkalmazás: fogmosás és szájöblítés után a fogínybe masszírozni.

5. Fogínyápoló olaj II.

- 4 ml hordozóolaj
- 8 csepp teafaolaj

- 4 csepp kamillaolaj
- 3 csepp citromolaj
- 1 csepp narancsolaj
- 8 csepp rózsafaolaj
- 6 csepp ilang-ilang olaj
- 5 csepp korianderolaj

Alkalmazás: fogmosás és szájöblítés után a fogínybe masszírozni.

6. Stresszoldó léfrissítő

- 15 csepp levendulaolaj
- 10 csepp zsályaolaj
- 10 csepp gerániumolaj
- 8 csepp bergamottolaj
- 8 csepp narancsolaj

Alkalmazás: a 4 csepp olajkeveréket 1 deciliternyi vízben párologtatni.

7. Halitosis kezelésére ajánlott illóolaj-keverék

emésztési problémáknál (1):

- 2 csepp borsmentaolaj
- 2 csepp édesköményolaj

gingivafolyamatoknál (2):

- 2 csepp teafaolaj
- 2 csepp kakukkfűolaj

Alkalmazás: 4 csepp olajkeveréket 1 teáskanál konyakban feloldani, majd kevés vízzel elkeverve (vagy gyógyteába téve) elfogyasztani (1), illetve 1 deciliternyi meleg vízbe tenni (2) és szájvízként használva öblögetni.

(A fotókat dr. Babulka Péter készítette, Gyógynövények Magyarországon CD, Com-Com Bt., Győr, 2000)

Szájüregi kórfolyamatok kezelésénél használatos fontosabb növényi drogok (I.)

Növény neve és felhasznált része(i), előfordulásra vonatkozó rövidítések	Hatás	Indikáció	Gyógyszerforma, alkalmazás (önállóan vagy alkotórészként)
<i>Achillea millefolium</i> (cickafark - virágzat) Ph. Hg. VIII., HKÖ	antimikrobiális, gyulladáscsökkentő, vérzéscsillapító, sebgyógyító	gingivitis, stomatitis, parodontosis	vizes kivonat, fogkrém
<i>Aloe vera</i> (aloé gél és acemannám) HKÖ	hámosodást és sebgyógyulást elősegítő, gyulladáscsökkentő, antibakteriális, immunstimuláns	szájüregi fekélyek	szájvíz, gél
<i>Althaea officinalis</i> (fehértályva - levél, gyökér) ÉM, Ph. Hg. VIII.	nyálkahártya-bevonó, emolliens	stomatitis, aphta	vizes kivonat
<i>Arnica montana</i> (hegyi árnika - virágzat) ÉM, Ph. Hg. VIII.	attimikrobiális, gyulladáscsökkentő, vérbőséget fokozó, sebgyógyító	stomatitis, sorvadásos folyamatok	tinktúra
<i>Benzoe</i> gyanta (<i>Styrax</i> fajok) Ph. Hg. VIII.	antimikrobiális, antioxidáns	gingivitis	tinktúra, szájvíz
<i>Calendula officinalis</i> (körömvirág - virágzat) Ph. Hg. VIII., HKÖ	antimikrobiális, sejtvédő, immunstimuláns, gyulladáscsökkentő, sebgyógyító	stomatitis	vizes kivonat, tinktúra, fogkrém
<i>Camellia sinensis</i> (teacerje - levél; nem fermentált - zöld tea)	a glükánok szintézisét és a fogsúvasodásért felelős patogén baktériumtörzsek megtelepedését gátló; plakkok képződését gátló, antioxidáns, szagtalanító	caries, gingivitis, stomatitis, parodontosis, halitosis	vizes kivonat, vizes-alkoholos kivonat, izolált polifenol-frakciók
<i>Centella asiatica</i> (ázsiai gázlófű - herba) Ph. Hg. VIII.	antimikrobiális, gyulladáscsökkentő, sebgyógyulást elősegítő	stomatitis, szájüregi fertőzése	kivonat
<i>Chelidonium majus</i> (fecskefű - herba) Ph. Hg. VIII., HKÖ	antimikrobiális, gyulladáscsökkentő	gingivitis	fogkrém, szájvíz
<i>Cinnamomum</i> sp. (fahéj - ágkéreg, IO) ÉM, Ph. Hg. VIII., HKÖ	antimikrobiális, összehúzó, vérzéscsillapító	gingivitis, stomatitis, szájüregi fertőzések	szájvíz, fogkrém
<i>Commiphora molmol</i> (mirrha gyanta) ÉM, Ph. Hg. VIII., HKÖ	antimikrobiális, szagtalanító	fogzás okozta fájdalom, gingivitis, aphtosis, halitosis	ecsetelőszer, szájvíz
<i>Cotinus coggygria</i> (cserszömörce - levél)	antimikrobiális, összehúzó,	gingivitis, stomatitis	szájvíz

HKÖ	vérzéscsillapító, gyulladáscsökkentő		
-----	---	--	--

Szájüregi kórfolyamatok kezelésénél használatos fontosabb növényi drogok (II.)

Növény neve és felhasznált része(i), előfordulásra vonatkozó rövidítések	Hatás	Indikáció	Gyógyszerforma, alkalmazás
<i>Echinacea purpurea</i> , <i>E. angustifolium</i> (kasvirág - herba) Ph. Hg. VIII., HKÖ	antimikrobiális, immunstimuláns, gyulladáscsökkentő, sebgyógyító	fogfájás, száj- és ínyfertőzés	gargalizálószer, folyékony kivonat
<i>Equisetum arvense</i> (mezei zsurló - herba) Ph. Hg. VIII.	gyulladáscsökkentő, vérezscsillapító	gingivitis, stomatitis	vizes kivonat
<i>Eucalyptus</i> sp. (levél, IO) Ph. Hg. VIII., HKÖ	antimikrobiális, összehúzó, gyulladáscsökkentő	eróziós gingivitis, stomatitis, szájüregi fertőzések	alkoholos kivonat, fogkrém
<i>Eugenia caryophyllata</i> (szegfűszeg - bimbó, IO, eugenol) ÉM, Ph. Hg. VIII., HKÖ	antimikrobiális, helyi érsztelenítő, szagtalanító	gingivitis, stomatitis, halitosis	vizes kivonat, higítatlan IO, szájvíz, fogkrém
<i>Foeniculum vulgare</i> (édeskömény- termés, IO) Ph. Hg. VIII., HKÖ	antibakteriális	szájüregi gyulladások, halitosis	vizes kivonat, alkoholos kivonat
<i>Glycyrrhiza glabra</i> (édesgyökér - gyökér) Ph. Hg. VIII.	immunstimuláns, gyulladáscsökkentő	szájüregi fekélyek	vizes kivonat
<i>Hamamelis virginiana</i> (varázsmogyoró - levél) Ph. Hg. VIII.	összehúzó, vérezscsillapító	stomatitis	vizes kivonat, szájvíz
<i>Krameria triandra</i> (ratánia - gyökér) ÉM, Ph. Hg. VIII., HKÖ	összehúzó, vérzés- csillapító, antimikro- biális, sebgyógyulást elősegítő	gingivitis, stomatitis, parodontosis	főzet, tinktúra, ecsetelőszer, szájvíz
<i>Lamium album</i> (M) (fehér árvacsalán - virág) ÉM	összehúzó, gyulladáscsökkentő	stomatitis	forrázat, szájvíz
<i>Matricaria recutita</i> (kamilla - virágzat, IO) ÉM, Ph. Hg. VIII., FoNo VII., HKÖ	antimikrobiális, gyulladáscsökkentő, sebek- és fekélyek gyógyulási folyamatát elősegítő, szagtalanító, immunstimuláns	gingivitis, stomatitis, szájüregi sebek, halitosis	vizes kivonat, tinktúra, szájvíz, fogkrém
<i>Melaleuca alternifolia</i> (ausztrál teafa - levél, IO) Ph. Hg. VIII., HKÖ	antimikrobiális	szájfertőzések	illóolaj, szájvíz
<i>Melissa officinalis</i> (citromfű - levél)	antimikrobiális, összehúzó, szagtalanító	gingivitis, stomatitis, halitosis	vizes kivonat, fogkrém

Ph. Hg. VIII., HKÖ			
<i>Mentha crispa</i> (fodormenta - levél, IO)	antimikrobiális, összehúzó, szagtalanító	gingivitis, stomatitis, halitosis	fog- és szájjápolószerek, vizes-alkoholos kivonatok
<i>Mentha piperita</i> (borsmenta - levél, IO, mentol) ÉM, Ph. Hg. VIII., FoNo VII., HKÖ	antimikrobiális, összehúzó, érzéstelenítő, szagtalanító	fogfájás, gingivitis, stomatitis, halitosis	fog- és szájjápolószerek, vizes-alkoholos kivonatok

Szájüregi kórfolyamatok kezelésénél használatos fontosabb növényi drogok (III.)

Növény neve és felhasznált része(i), előfordulásra vonatkozó rövidítések	Hatás	Indikáció	Gyógyszerforma, alkalmazás
<i>Pimpinella anisum</i> (ánizs - termés) Ph. Hg. VIII., HKÖ	antimikrobiális, szagtalanító	gingivitis, stomatitis, halitosis	fogkrém, szájviz
<i>Plantago lanceolata</i> (keskenylevelű útifű - levél) ÉM, Ph. Hg. VIII.	nyálkahártya-bevonó, antibakteriális	stomatitis	vizes kivonat
<i>Polygonum aviculare</i> (porcsinfű - herba) ÉM	gyulladáscsökkentő	gingivitis, stomatitis	vizes kivonat, galenusi készítmények
<i>Potentilla anserina, P. tormentilla</i> (pimpó fajok - gyökér, herba) ÉM, Ph. Hg. VIII. (P.t.)	összehúzó, vérzéscsillapító	stomatitis	forrázat és más galenusi készítmények
<i>Propolisz</i> (fák rügyeinek nedvéből méhek előállította méhszurok)	antimikrobiális, gyulladáscsökkentő, hámossodást elősegítő, sebgyógyító, érezéstelenítő	gingivitis, stomatitis, parodontosis, aphta, műtéti sbek	tinktúra, tableta
<i>Quercus</i> sp. (tölgyfa - kéreg) ÉM, Ph. Hg. VIII.	összehúzó, vérzéscsillapító, gyulladáscsökkentő	szájüreg gyulladásos folyamatai	főzet
<i>Rheum palmatum</i> (rebarbara - gyökértörzs, levél) Ph. Hg. VIII.	antimikrobiális, összehúzó	gingivitis, stomatitis	vizes kivonat, alkoholos kivonat
<i>Rosa gallica, R. centifolia</i> (parlagi- és százelevelű rózsa - virágszirom) ÉM	antimikrobiális, összehúzó, sebgyógyulást elősegítő	stomatitis, szájpenész (soor)	tea vagy más galenusi készítmény, rózsaméz
<i>Rheum palmatum</i> (rebarbara - gyökértörzs, levél) Ph. Hg. VIII.	antimikrobiális, összehúzó	gingivitis, stomatitis	vizes kivonat, alkoholos kivonat
<i>Rosa gallica, R. centifolia</i>	antimikrobiális,	stomatitis, szájpenész	tea vagy más galenusi

(parlagi- és százlevelű rózsa - virágszirom) ÉM	összehúzó, sebgyógyulást elősegítő	(soor)	készítmény, rózsaméz
<i>Rosa gallica, R. centifolia</i> (parlagi- és százlevelű rózsa - virágszirom) ÉM	antimikrobiális, összehúzó, sebgyógyulást elősegítő	stomatitis, szájpenész (soor)	tea vagy más galenusi készítmény, rózsaméz
<i>Rosa gallica, R. centifolia</i> (parlagi- és százlevelű rózsa - virágszirom) ÉM	antimikrobiális, összehúzó, sebgyógyulást elősegítő	stomatitis, szájpenész (soor)	tea vagy más galenusi készítmény, rózsaméz
<i>Rubus fruticosus</i> (szeder - levél) ÉM	összehúzó, vérzéscsillapító	stomatitis, szájüreg gyulladásos folyamatai	tea, szájvíz

Szájüregi kórfolyamatok kezelésénél használatos fontosabb növényi drogok (IV.)

Növény neve és felhasznált része(i), előfordulásra vonatkozó rövidítések	Hatás	Indikáció	Gyógyszerforma, alkalmazás
<i>Salvia officinalis</i> (orvosi zsálya - levél, IO) ÉM, Ph. Hg. VIII., FoNo VII., HKÖ	antimikrobiális, gyulladáscsökkentő, összehúzó, vérzéscsillapító	gingivitis, stomatitis, parodontosis, szájüregi-fertőzések	tea, folyékony kivonat, szájvíz, fogkrém, gél
<i>Sanguinaria canadensis</i> (vérgyökér - rizóma) ÉM	antibakteriális, érzéstelenítő	gingivitis, stomatitis, szájhigiéne fenntartása	fogkrém szájvíz, alkoholos kivonat
<i>Thymus vulgaris</i> (kerti kakukkfű - herba, timol) ÉM, Ph. Hg. VIII., HKÖ	antimikrobiális, összehúzó, szagtalanító	stomatitis, szájüregi fertőzések, halitosis	vizes kivonat, szájvíz, fogkrém
<i>Vaccinium myrtillus</i> (feketeáfonya - bogyó) ÉM, Ph. Hg. VIII.	összehúzó, antibakteriális	stomatitis	vizes kivonat, galenusi készítmények

Megjegyzések:

A táblázat összeállításánál a növények/növényi drogok stb. kiválasztási szempontjainál az alábbiakat vettem figyelembe:

- 1) legyen növényértékelő monográfia,
- 2) legyen hivatalos az érvényben lévő gyógyszerkönyvben és szabványos vényminta gyűjteményben, 4) összetevőként szerepeljen hazai forgalomban lévő fog- és szájápoló készítményben.

Az indikációk összeállításánál az értékelő monográfiák mellett fitoterápiás szakkönyvek és közlemények adatait is figyelembe vettem.

Rövidítések magyarázatai:

IO= illóolaj

M= a növényi készítmények törzskönyvezésével foglalkozó szakhatóságok által referenciaként elfogadott gyógynövény értékelő monográfiákban (E-, ESCOP-) a növény adott részére vonatkozóan szájüregi kórfolyamatok kezelésére található utalás

Ph. Hg. VIII: a növény valamely része, illóolaja, kivonata vagy összetevője a Magyar Gyógyszerkönyv VIII. kiadásában hivatalos

FONO VII.: a növény adott része a Formulae Normales VII. kiadásában szereplő készítmények valamelyikében összetevőként szerepel

HKÖ: a növény valamely része, illóolaja, kivonata vagy összetevője hazai forgalmazású készítményekben (fogkrém, szájvíz, ecsetelő, szájszélő)

Összeállította: dr. Babulka Péter

MEGJEGYZÉS

A képeket és a táblázatokat Dr. Babulka Péter készítette

IRODALOM

- Bisset, N. G.: Herbal Drugs and Phytopharmaceuticals. Medfarm Scientific Publishers, Stuttgart - CRC Press, Boca Raton - Ann Arbor - London - Tokyo, 1994
- Blumenthal, M. (ed.): The Complete German Commission E Monographs. American Botanical Council. Austin, Texas, 1998
- Bradley, P. R.: British Herbal Compendium. British Herbal Medicine Association, Bournemouth, Volume 1., 1992
- Castelman M.: Gyógynövény Enciklopédia. Esély Kiadó, Budapest, 1995
- Corcos, R.: Das grosse Rezeptbuch der Heilkräuter für Gesundheit und Schönheit. Mosaik Verlag GmbH, München,
- Hegyi G.: Természetes gyógymódok. Komplementer Med. K.u.K., 1999
- Babulka P.: Gyógynövények alkalmazásának lehetőségei a fogorvoslásban. Felsőfokú komplementer fogorvosképzés, jegyzet - MOBOT, Bp., 2001
- Lewis, H. W., Elvin-Lewis, Memory P. F.: Medical Botany. John Wiley & Sons, New York - London - Sydney - Toronto, 1977
- Newall, C. A., Anderson, L. A., Phillipson, J. D.: Herbal Medicines. A guide for health-care professionals., The Pharmaceutical Press, London 1996
- Országos Gyógyszerészeti Intézet: Gyógytermék Vademecum 95, 96, 97., Primexpharma Kft., Budapest, 1995-1997
- Rácz G., Rácz-Kotilla E., Szabó L. Gy.: Gyógynövényismeret. A fitoterápia alapjai, Sanitas Természetgyógyászati Alapítvány., Budapest, 1992
- Schimmel K. Ch.: A természetgyógyászat tankönyve. Sanitas Bp., 1992
- Wilson, R.: Aromaterápia haladóknak. Édesvíz Kiadó, Budapest, 2000
- Wormwood, V. A.: The Complete Book of Essential Oils & Aromatherapy. New World Library, 1991